

F
A
G
H
Æ
F
T
E

Symmetri/asymmetri i samvær med voksne døvblindfødte

- en diplomopgave af Helle Buelund

Førord

I forbindelse med min pædagogiske diplomuddannelse i specialpædagogik tog jeg den Nationale Grunduddannelse – specialpædagogik om medfødt døvblindhed 2 - som det teoretiske grundlag for at skrive en opgave til diplom-modulet ”Medfødt døvblindhed”.

Her hørte jeg for første gang Anne Nafstad udfolde sig i en forelæsning om de dialogiske principper – og så var jeg hooked.

Hidtil havde jeg i mine andre opgaver sporadisk behandlet det relationelle udviklingssyn som grundlag for den pædagogiske praksis på Døvblindecentret, hvor jeg arbejder. Men jeg havde hele tiden en fornemmelse af, at der manglede noget, at der måtte være noget mere – og det var der jo. Anne Nafstads forelæsning gav mig ny næring. Da dagen var slut, var jeg helt høj og overbevidst om, at de her ”dialogiske principper” måtte jeg skrive en opgave om.

Desuden var jeg så heldig, at Inger Rødbroe, centerleder på Videnscenter for Døvblindfødte, sagde ja til at være min vejleder på både min modulopgave og på mit speciale. Det betød, at jeg fik den bedste vejledning og sparring man kunne ønske sig. Når jeg kom fra vejledermøder med Inger var det med røde kinder og tankerne roterende i knolden. Med andre ord: jeg blev virkelig holdt til ilden.

I modulopgaven ”Symmetri/asymmetri” satte jeg mig for at undersøge, hvordan vi kan imødegå asymmetrien i samværet med voksne døvblindfødte med de dialogiske principper som grundlag for vores pædagogiske praksis. Udgangspunktet var, at vi i mødet altid vil være i asymmetri, fordi vi er så forskellige.

Opgaven handler om, hvilke principper man skal være opmærksom på i samværet, for at asymmetrien ikke forstørres, men i så vidt muligt omfang imødegås.

God læselyst.

Helle Buelund

Uddannelsesansvarlig på Døvblindcentret

Udgivet af Videnscenter for Døvblindfødte, Sohngaardsholmsvej 61, DK – 9000 Aalborg
Tlf: 4193 2465, e-mail: vcdbf@servicestyrelsen.dk, www.dovblindfodt.dk
2008, ISBN: 87-90526-27-9

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Problemformulering	5
Metode	5
Teoriafsnit: Om de dialogiske principper	6
Analyse	8
Præsentation af Tina	8
Videoanalyse	9
Konklusion	15
Perspektivering: At turde vores specialpædagogiske faglighed	17
Bilag A	18
Litteraturliste	22

”For i Sandhed at kunne hjælpe en Anden, maa jeg forstaae mere end han – men dog vel først og fremmest forstaae det, han forstaaer. Naar jeg ikke gjør det, saa hjælper min Mere-Forstaaen ham slet ikke.”

Søren Kierkegaard

Indledning

I 1994 ændrede FN sine standardregler fra et individorienteret handicapsyn til et miljøorienteret handicapsyn. Ideen bag ændringen var, at hvis man skabte omgivelser og miljøer, som tilgodeså det enkelte funktionshæmmede menneskes behov for at agere, ville det ikke være handicapet.¹

I mit daglige arbejde er jeg partner for voksne mennesker med funktionsnedsættelsen medfødt døvblindhed (efterfølgende benævnes de som døvblindfødte). Det er en gruppe mennesker, som har brug for specifikke servicetilbud for at kunne få tilgang til verden primært via de kropslige sanser. Alle forhold den døvblinde tænkes at indgå i, det være sig:

”alle former for information, socialt samspil og kommunikation, orientering i rum og fri bevægelse, almindelig daglig levevis og krævende næraktiviteter herunder læsning og skrivning [...] skal udføres i et ligeværdigt, involverende samarbejde mellem døvblinde mennesker og deres omgivelser. Ansvar for dette påhviler samfundet.”²

I relationen til den døvblinde er samfundet repræsenteret ved mig som partner. Partnerkompetencen bliver derfor altafgørende i relationen, hvor udvikling af den døvblindes kompetencer, potentiale og kommunikation er i fokus med henblik på at give ham en sammenhængende livsopfattelse og meningsdannelse. At være kompetent partner til en døvblindfødte fordrer derfor mere end blot

”et stort hjerte og sensitivitet. Det kræver i høj grad tilegnelse af teori og viden om kommunikation med døvblindfødte.”³

Ikke desto mindre oplever vi i feltet at der i mødet med den døvblinde opstår en række problemstillinger. Problemer som har afsæt i kommunikationsbrud, sansedeprivationer, vores forudindtagethed og manglende evne til at forstå verden fra den døvblindes perspektiv mv.

¹ Jf. Forelæsning af Inger Rødbroe om Identifikation af Medfødt Døvblindhed og en forelæsning af Elsa Karlsen på SP modulet ”Individ og specialpædagogik”

² Den nordiske Definition af Døvblindhed (2007), kommentar nr. 4.

³ Inger Rødbroe i en telefonsamtale om denne opgave

Problemformulering

Hvordan imødegår vi asymmetrien i samvær med døvblindfødte voksne?

Med asymmetri menes, at vi i relationen nok er ligeværdige, men vi er ikke ligestillede. Den døvblindes oplevelse af verden er helt anderledes end vores. Det samme er de udtryk og begreber han bruger.

Døvblinde har derfor ingen jordisk chance for at tage vores perspektiv, så det er partnerens opgave konstant at søge mod og forstå deres.

Denne opgave skal søge at afdække, hvordan vi gør det i praksis. Teorien giver os svarene på, hvordan det ideelt set er muligt, men hvordan får vi teorien implementeret i feltet?

Metode

Det relationelle udviklingssyn er grundlaget for al praksis på min arbejdsplads. Sættes det ind i et kommunikationsparadigme, kommer det til udtryk i et begreb, som Per Lorentzen kalder ”dialogiske principper”.⁴

For at undersøge disse principper for dialog tager jeg primært udgangspunkt i tekster af Ivana Marková og Per Linell. De giver en dialogisk forståelse af menneskesindet og kommunikationen med mennesker, som har kommunikative vanskeligheder.

For at oversætte begrebet til kommunikation med døvblindfødte, og derved gøre det mere håndgribeligt at bruge i praksis, tager jeg udgangspunkt i Rødbroe m.fl. i bøgerne om Kommunikation og Medfødt Døvblindhed.

Til at belyse min problemformulering vælger jeg at lave en kommunikativ videoanalyse af en ung døvblind kvindes udtryk. Denne indledes med en kort beskrivelse af kvindens kommunikative kompetencer, og den kontekst videoklipet er optaget i. I analysen af videoklipet bruger jeg den strukturalistiske analysemetode, da jeg er inspireret af en kognitiv semiotisk analysemodel⁵ som inspiration for refleksioner i praksis. Den kognitive semiotik bidrager med modeller for, hvordan mening dannes. I min konklusion vil jeg sammenfatte analyse med teorien og svare på min problemformulering.

⁴ Lorentzen, Per (2005): *Det dialogiske perspektivet*. I: Døvblinde - Nyt nr.2, 2005. 3 sider

⁵ qua, en af semiotikkens grundfædre; Ferdinand de Saussure var strukturalist.

Teoriafsnit: Om de ”Dialogiske Principper”

Grundantagelsen i teorien om de dialogiske principper er, at mennesket forstår sig selv i relationen til andre.

”The first point to notice about a dialogue is that it cannot be adequately characterized as series of individual actions. Each utterance, act or turn by any speaker is thoroughly dependent on what his or her interlocutor(s) do(es) in the same interaction; we are confronted with a “social practice”, in which actors interact and communicate, and in which the individual contributions cannot be understood in isolation from each other.”⁶

Individuelle handlinger og udtryk kan med andre ord ikke være meningsbærende i sig selv. De får en mening qua den relation, de indgår i.

Fordi vi er mennesker, retter vi os mod det menneskelige i andre. Vi er født med en åbenhed mod andre⁷, men biologiske omstændigheder kan gøre denne medfødte åbenhed mod andre - og dermed relationen til andre - utrolig svær at realisere.

I forhold til normale spædbørn møder vi dem helt naturligt på deres præmisser. Vi tager deres perspektiv. Det er en naturlig indlejret mekanisme hos os som mennesker, men når vi møder f.eks. et autistisk barn eller et døvblindt barn, som ikke spejler os på en måde, der vækker genklang i os, bliver vi forvirrede og begynder at gøre hele samspillet mere komplekst. Når vi begynder at konstruere et billede af den anden, som en der er anderledes end mig selv, brydes de dialogiske principper, dialogen går i stå, og der opstår en asymmetri i relationen.

Marková gør opmærksom på, at vi i den professionelle relation ofte kommer til at skabe asymmetri, fordi vi ofte fokuserer så meget på, hvordan vi tilgodeser den funktionshæmmede fysiske behov, at vi glemmer at socialisere med vedkommende. Marková skriver, at dialogen med et funktionshæmmet menneske, som ikke har noget sprog, hurtigt kan komme til at bygge på spørgsmål og svar. Derved får dialogen en kontrollerende karakter.

”As a consequence, speaking interactants often use communication strategies that only perpetuate and re-construct, rather than reduce, asymmetries.”⁸

Forudsætning for symmetri og et godt kommunikativt flow er, at partnerne er enige om den kommunikative kontekst. Der skal altså være en overensstemmelse mellem parternes opfattelse af den kontekst de kommunikerer i.

⁶ Linell s.70

⁷ Fogel

⁸ Marková (1995) s.73

Ofte projekterer vi vores egen opfattelse af situationen over i den anden. Herved brydes de dialogiske principper om at tage den andens perspektiv. Ifølge Anna Nafstad handler dialogiske principper om, at vi i relationen:

*” ser den anden som en som os selv, uden at miste som om præget”*⁹

I relationen stræber vi efter intersubjektivitet, og drivkraften i kommunikationen er, at to personers perspektiver mødes i et fælles tredje¹⁰. Her ligger driften mod forståelsen af andre. Det, at ville flytte et andet menneskes sind, er at stræbe efter intersubjektivitet.

I forhold til døvblindfødte fordrer det i høj grad en fælles livsverden, således at partneren har kendskab til, hvad den døvblindfødte evt. vil kommunikere om. De kan ikke flytte vores opmærksomhed mod noget, vi ikke kender.

Ofte bruger den døvblinde det samme tegn om flere forskellige ting, oplevelser og situationer, fordi de har et begrænset ordforråd. Det betyder, at kommunikationen med en døvblind kan blive vældig rigid¹¹, hvis vi ikke er opmærksom på hele meningspotentialiet i tegnet. Derfor må vi have kendskab til, hvilken oplevelse, situation eller fornemmelse tegnet stammer fra og dermed have en ide om, hvad det også kan betyde - vel vidende, at tegn er kontekstbetinget. Forudsætningen for dialog med en døvblindfødt er altså, at der er noget fælles og kendt tilstede i konteksten.

Det døvblinde barn erfarer i det dialogiske perspektiv, at det kan flytte den andens opmærksomhed mod sin. Barnet oplever, at det gennem sin gestik og sit udtryk kan flytte den andens opmærksomhed mod det, han selv er optaget af. Derved opnås der fælles opmærksomhed omkring det, vi to har sammen ”her og nu”. I den fælles opmærksomhed kan mening forhandles, samkonstrueres og tematiseres, således at vores ”her og nu” kan flyttes over i andre kontekster.

Herved oplever den døvblinde, at verden hænger sammen, at mening er struktureret i global kohærens. Jo større forståelse en døvblind har for omverdenen, og jo mere kompetent en partner han interagerer med, desto bedre er han til at håndtere uventede situationer, uden at verden bryder sammen og bliver kaotisk. Det er i situationer, hvor der sker noget nyt, noget andet end det forventede, at den dynamiske udvikling sker.

⁹ Forelæsning på NGU om Dialogiske principper. Foråret 2007

¹⁰ Marková (2006)

¹¹ Rødbroe og Souriau (1999)

Analyse

Analysen består af to afsnit. Den indledes med en præsentation af Tina, hvis kommunikative udtryk skal analyseres. Herunder præsenterer jeg kort den kontekst, der ligger bag det valgte videoklip, da det indgår som delelement i et større projekt omkring Tina¹², der blev gennemført for et par år siden. I selve analysen undersøger jeg Tinas kommunikative udtryk - alt fra lyde, mimik og kropssprog over gestik og pegninger til konkrete tegn, hendes kommunikative kompetence og brug af partner. Endvidere kigger jeg på symmetrien/asymmetrien i interaktionen og på Tinas strategier for at få flyttet sin partners fokus over til det, hun er optaget af.

Præsentation af Tina

Tina er en ung døvblind kvinde i 30'erne. Hun er født helt blind og har en medfødt svær hørenedsættelse, som betyder, at hun er helt døv uden høreapparat. Tina har selv fravalgt brugen af høreapparat.

Først da Tina er 4 år konstateres det, at hun har en svær hørenedsættelse, hvorefter hun introduceres til taktilt tegnsprog. Få måneder senere kommer hun under Aalborgskolens konsulentvejledning og bliver optaget på elevhjemmet. Tina har været i døvblinderegi siden. I april 2002 flyttede hun ind i sin nuværende lejlighed i en boform for voksne døvblindfødte.

Tina bruger taktilt tegnsprog, suppleret af lyde og erfaringsbaserede gestus. Hun er meget tydelig i sin mimik og i sit kropssprog. Tina er meget social, men kun i forhold til sine partnere. Diffuse tegn og berøringer forvirrer hende, hvilket betyder, at hun ingen sociale samvær har med sine medbeboere.

I kommunikationen er Tina afhængig af én til én samspil. Hun kan dog veksle mellem to partnere som strategi for at opnå noget, den ene enten ikke forstår eller vil. I interaktionen tager Tina typisk initiativ til samtale med et tegn, hvorefter det er partnerens opgave at fylde på, afvente og komme med forslag til, hvad tegnet refererer til. Vi arbejder pt. meget med taktil turtagning med skift af håndstilling.

Tina har brug for struktur på sin hverdag og brug for tid til at omstille sig på kontekstskift. Hun er stærkt ritualiseret og vil meget gerne inddrage sin partner i sine ritualer. Er vi ikke meget tydelige i at markere skift og egne grænser, overtager ritualerne magten fra Tina, og hun bliver voldsomt frustreret. I dag er vi blevet bedre til at forudse og afværge frustrationer, som tidligere resulterede i voldsom og selvskadende adfærd. Hertil skal siges, at vi stadig kan opleve hende voldsom og i affekt, men slet ikke i samme omfang som tidligere.

¹² Se endvidere Projektet om Casemodellen.

Konteksten bag videoklippet af Tina:

I foråret 2002 blev Tina valgt som en af hovedpersonerne i det to-årige tværfaglige projekt ”Casemodellen”, hvis opgave var at finde og formulere hovedpersonernes kommunikative kompetencer og udnytte dem som potentialer for udvikling. Tina blev valgt fordi:

Der var stor usikkerhed omkring hendes kommunikation. [...] ”Hvorfor har det ikke været muligt at videreudvikle eller fastholde hendes kommunikationskompetence?” [...]Tinas hverdag var ved projektstarten så fyldt af konflikter og vold, at det gik ud over hendes trivsel.[...] Store adfærdsproblemer (udadrettet og selvdestruktiv adfærd) har været styrende i en stor del af Tinas liv. Det har derfor været svært at fokusere på kommunikationsudvikling som en mulig løsning for at nedtone adfærdsproblematikken”¹³

Videoklippet af Tina, som får ordnet fødder af en fodterapeut, er valgt, fordi Tina her viser sine kommunikative kompetencer i en situation, hvor hun har en oplevelse af ikke at blive set af sin partner. Ifølge en af mine kollegaer, som var med på projektet omkring Tina, havde de valgt at filme Tina få ordnet sine fødder, fordi de håbede, at kropslige indtryk ville give hende et udtryk, så hun efterfølgende ville tale om hændelsen.

Det oprindelige klip tager ca. 45 min., og pædagogernes første indtryk var, at der ikke var sket noget specielt interessant i videoklippet, men ved gennemsyn fandt de noget helt andet, end de havde forventet.

Videoanalyse

På analysens denotative niveau deler jeg Tinas kommunikative udtryk op i lyd, kropsholdning, pegninger, gestik, mimik, konventionelle tegn og henvendelser til partneren Marianne eller fodterapeuten, der her er kaldet Lis. På den måde registrerer jeg Tinas lyd i samspil med det kropslige udtryk. Endeligt vil jeg tælle Tinas initiativer for at få et klart billede af hendes aktivitet i forhold til at blive mødt på egne præmisser. Videoklippet, som det fremtræder i ”Casemodellen”, er skåret ned til 2.14 min. Det foregår i Tinas lejlighed, hvor hun har besøg af fodterapeuten Lis. Tina sidder i sin sofa sammen med partneren Marianne og har sine ben liggende på en fodskammel, sådan at Lis kan komme til fødderne. Da vi kommer ind i klippet bruger Lis en maskine til at fjerne hård hud under fødderne.

Nedenstående et eksempel på mit analyseskema. Jeg har valgt få sekvenser ud, hvor der sker mest i forløbet (se skema for hele videosekvensen i bilag A). Der er brud i tid.

¹³ Casemodellen ”Tina” s. 7

Tid	Lyd	Krop	Pegning og gestik	Tegn	Mimik	Henvendelse til 2. pers
00.06 – 00.23		Sidder tilbagelænet i sofa, rokker med hovedet i rytme til maskinen			Afslappet	Holder hænder med Marianne – god kontakt
00.24 – 00.26	Mm lyd – lidt skinger	Slipper Mariannes hænder, læner sig frem	Peger mod sin v. hæl		Rynker brynene	
00.26 – 00.27	Mm lyden intensiveres	Læner sig længere frem – vipper fremad for at nå sin fod.	Peger/ banker let med fingerspidsen på hælen		Sammenbidt udtryk	Henvender sig til Lis
00.52 – 00.54	Nii – nii – klynkende gråd	Sidder tilbagelænet i sofa, hovedet rokkende i en rytme		Løbebånd	Forvrænget	Har Marianne med i tegnet

Tina vokaliserer primært for at udtrykke emotioner. I begyndelsen af klippet vokaliserer Tina sit udtryk, endnu før hun læner sig frem og med gestik viser, hvad hun vil. Undervejs i forløbet stiger og falder hendes lyd i styrke og intensitet. Desuden giver den et forvarsel om det kropslige udtryks intensitet. Lydbilledet, som markør for udtryk, dannes i et mikrosekund før en bevægelse eller et mimisk udtryk.

Gennem analysen kunne jeg tælle i alt 12 initiativer fra Tina, hvor hun forsøger at gøre opmærksom på det, hun gerne vil:

1. 00.23: Umiddelbart efter Lis slukker maskinen, kommer der en lyd fra Tina. Hun sidder stadig tilbagelænet i sofaen sammen med Marianne.
2. 00.24: Læner sig frem og peger mod sin v. hæl. Er her henvendt til Lis.
3. 00.33 – 00.37: Afviser cremeflasken, som Lis viser hende, og peger mod hælen.

4. 00.38: Rækker ud mod Lis' hænder.
5. 00.40: Tager Mariannes hånd i en bevægelse mod sin fod.
6. 00.52: Viser tegnet løbebånd.
7. 01.00: Holder om Mariannes hænder og peger mod sin hæl.
8. 01.06: Mærker ud i luften i retningen af Lis.
9. 01.29: Peger mod/søger efter Lis med begge hænder.
10. 01.32: Banker meget intenst med sine fingerspidser på sin venstre hæl.
11. 01.43: Peger på hælen.
12. 02.04: Viser tegnet svømning 3 gange.

Tina henvender sig skiftevis til Lis og Marianne. Hun peger meget og bruger gestik i sin henvendelse til Lis, hvor hun til Marianne også bruger to tegn som kommunikative udtryk.

På det konnotative niveau ser det ud som om, Tina er bevidst om, hvad hun kan forvente kommunikativt af sine partnere. Hun forventer ikke, at Lis bruger tegn, og derfor peger hun og benytter gestik i henvendelsen til Lis. "Det er det, du gjorde der, jeg gerne vil have igen." I sin interaktion med Marianne forventer hun lidt mere, og derfor kommer der tegn på. Tegn, som hun ved Marianne kender. Tegnet "løbebånd" har relevans for Tina at bruge her, fordi det er Marianne, som hjælper hende, når hun skal på sit løbebånd. Tegnet "svømning", fordi det er Marianne, som ledsager hende til svømning. Men hvorfor bruge tegn som "løbebånd" og "svømning", når hun får ordnet sine fødder?

Allerede i starten af videoklippet viser Tina meget tydeligt, hvad hun gerne vil. Indbyrdes taler Marianne og Lis om, at det er maskinen, hun gerne vil have igen. De er ikke i tvivl om hendes intention, men Tina bliver ikke bekræftet i sit kommunikative udtryk og får således ikke oplevelsen af at blive set.

I begyndelsen henvender hun sig til Lis, som har brugt maskinen, men da hun ikke bliver mødt i sit ønske, må hun have fat i Marianne. Tina bruger her at skifte partner som strategi til at møde forståelse. Da Marianne ikke bekræfter hendes udspil, ændres Tinas insisterende mm-lyd til en mere klynkende karakter, og vi ser også, at hun begynder at tørre øjne, som om hun græder. Kort herefter kommer det første tegn "løbebånd".

Når Marianne ikke forstår, hvad Tina gerne vil med sin gestik, må hun ty til sin hukommelse for at finde tegn/udtryk for hændelser, der er "ligesom" det, hun gerne vil udtrykke. Tegn, som hun ved, at Marianne kender betydningen af. Det skal desuden være et tegn, som har en reference til oplevelsen af den maskine, som hun gerne vil have under fødderne igen. Altså vælger hun et tegn, hvor fornemmelsen er lidt den samme, som maskinen under fødderne. Her er det "ligesom" at gå på løbebåndet. Tina viser, at hun formår at bruge et tegn kreativt, og at hun har sans for kategorisering af tegn. Herefter afventer hun Mariannes svar, men da det ikke kommer, viser hun ved pegning mod sin fod, "at det er det dernede". Tina har ikke oplevelsen af at blive forstået og set. Derfor også hendes frustration og gråd. Da Marianne så bekræfter hende med tegn og ved at pege (01.19: "du vil gerne det der igen") virker det ikke som om, Tina opfatter Mariannes udspil, for hun er vældig frustreret. Herefter klippes der i det oprindelige videoklip, og vi kommer ind igen, hvor Marianne nu ser og bekræfter Tinas udspil, hvorefter Tina får lov til at mærke på maskinen.

Mens Tina forholdsvis afslappet afventer, at maskinen kommer på foden igen, siger hun pludselig "svømning, svømning, svømning". Måske er hendes tålmodighed ved at være brugt op, og kreativt forsøger hun sig med endnu et tegn.

Når hun er til svømning, starter hun med at tage et bad. Inden maskinen skulle fjerne den hårde hud under fødderne, har hun været i fodbad. Måske tænker hun, at hvis hun nu får fødderne i fodbad igen, og vi starter forfra, så kommer maskinen igen?

For at blive forstået henter Tina igen et tegn fra tidligere erfaringer, hvor referencen er vand. Marianne fører hende frem, så hun kan mærke maskinen snurrer, hvorefter Tina slapper helt af og sætter sig tilbage i sofaen for at nyde behandlingen.

Videoklippen viser, at Tina behersker et forholdsvis højt kognitivt kommunikationsniveau. Hun er insisterende og lægger strategier for, hvordan hun kan bruge sine partnere. Desuden forholder hun sig til flere personer på én gang. Hun ved, hvordan hun kan flytte partnerens fokus over på det, hun er interesseret i, og hun magter at dele sin opmærksomhed mellem sin partner og et objekt (maskinen), som er udenfor hende selv.

Klippen viser, at Tina bruger tegn kreativt til at beskrive fornemmelser og situationer, hun ikke har ”ord” for, samt at hun kan kategorisere oplevelser. Det er interessant at se, at jo mere desperat Tina bliver, desto mere avanceret bliver hun i sin kommunikation. Hun mobiliserer alt, hvad hun har i sig, for at blive forstået og mødt i sit udtryk.

Man kan spørge sig selv, hvorfor er samværet så asymmetrisk, når Tina nu er så tydelig i sine udtryk? Marianne og Lis er helt fra begyndelsen klar over, at Tina gerne vil have maskinen igen, men hun bliver ikke bekræftet. Hendes behov for at blive set bliver ikke indfriet, og fordi hun er døvblind, kan hun kun erfare sig set gennem taktil bekræftelse. Derfor også frustrationen. De er ikke ligestillede, og fordi Marianne ikke sætter sig i Tinas sted, opstår der et endnu større gab mellem dem. Havde Marianne bekræftet hende i, at ”ja, du vil gerne have maskinen igen, men ærgerligt nu er det slut” – ville vi måske have set en anden frustration qua Tinas ritualer om, at hun skal have tingene flere gange, men hun ville være blevet bekræftet i sit udtryk.

Asymmetrien her tolker jeg på flere planer. Først og fremmest handler det om at sætte dagsorden for interaktionen. Marianne har sat en dagsorden for besøget af Lis. Hun har en forventning om at få optaget noget video om Tinas kommunikative kompetencer, og det udtryk Tina kommer med vil bryde den planlagte dagsorden. Marianne er altså ikke åben overfor Tinas initiativ, og derved rykkes balancen mellem dem endnu mere.

Senere i forløbet vælger Marianne at vise Tina, at de har en fælles opmærksomhed mod maskinen, og at hun har forstået, hvad Tina gerne vil. Da giver hun slip på sin egen dagsorden og lader sig føre med af Tinas, giver det øjeblikkeligt en fornemmelse af samklang og harmoni i samværet mellem dem.

For at aflæse asymmetrien på et andet plan er det nødvendigt at se på interaktionen mellem Marianne og Tina og mellem Marianne og Lis. I klippen ser vi kun Lis’ hænder og en halv Marianne, men nogle af hendes ansigtsudtryk er med, og vi kan høre, hvad de taler om. Først er det vigtigt at få rollerne fastlagt, for selv om Tina godt nok henvender sig til Lis, så gør Lis ikke noget, uden det er vendt med Marianne. Marianne er Tinas partner, og det er hende, som har ansvaret for kommunikationen med Tina.

Tidligere nævnte jeg, at Marianne og Lis allerede i begyndelsen forstår, at Tina gerne vil have maskinen igen, men Marianne beder ikke Lis om at tage den igen, og derfor fortsætter Lis det måske aftalte program. Undervejs tolker Marianne Tinas udtryk for Lis. 00.52: ”den er hun godt nok meget glad for” – samtidig viser Tina tegnet ”løbebånd”, men det ser Marianne ikke, da hendes fokus er på samtalen med Lis. 01.13: sidder Tina og græder, og Marianne aer hende lidt på kinden og siger ”nåh, ah, ha”. Dette fik mig til at spekulere over, hvorfor trøster Marianne Tina? Hvad er perspektivet? Græder Tina, fordi hun er frustreret over ikke at blive forstået, eller græder hun over, at hun ikke har fået sin vilje? Det afhænger vel af øjnene, som ser, og derfor må mit bud på asymmetrien i samværet også bygge på en ren tolkning af situationen.

Vi ved, at Tina er stærkt ritualiseret, og at et af hendes meget styrende ritualer er gentagelser. At hun vil have maskinen igen, kan være et udtryk for sådan en gentagelse. Altså er hun i gang med at opbygge et ritual.

Marianne står i den situation i et dilemma. Skal hun give efter for et evt. ritual og lade Tina få maskinen igen, eller forsøge at ”springe over” og tage den konflikt, der kommer af det her og nu, for at undgå at ritualet på sigt kan ende i en meget større konflikt? Jeg tror, at Marianne her vælger at se tiden an for at vurdere, hvordan situationen udvikler sig. Derfor bekræfter hun ikke Tina til at begynde med, og her ligger også svaret på asymmetrien i samværet. Pga. Mariannes forforståelse af Tina, ser Marianne Tinas frustration og gråd som et udtryk for, at hun ikke får sin vilje. Marianne projekterer altså sin opfattelse af situationen over i Tina, og ser derfor ikke Tinas perspektiv. Her brydes de dialogiske principper for interaktion og asymmetrien opstår.

Konklusion

Sammenfattende for analysen vil jeg fremhæve fire områder, som har indflydelse på asymmetrien i samværet mellem Tina og Marianne. Det første er den dagsorden Marianne har forinden videoklippen. Inden de går i gang med at filme, er hendes intention¹⁴, at Tina skal opleve et forløb. Hun vil med andre ord gerne give Tina en oplevelse af omverden. At have besøg af en fodterapeut er et forløb, hvori der indgår mange forskellige kropslige elementer. Det være sig lige fra fodbad, over fjernelse af hård hud og at få ordnet negle til at blive smurt ind i lækker creme. På forhånd har Marianne og Lis altså lavet en aftale om, at Tina skal opleve hele forløbet den dag.

At sætte en dagsorden eller planlægge en aktivitet strider i sig selv ikke mod de dialogiske principper, hvis man blot er åben over for den døvblindes udtryk og initiativer i samværet. Det handler om at turde slippe kontrollen og lade sig føre med eller forføre af den døvblindes initiativer.

Vi ser da også i videoklippen, at symmetrien indfinder sig i relationen mellem Marianne og Tina, da Marianne giver slip på sin dagsorden.

Et andet område, som giver asymmetri i relationen, er Mariannes forforståelse af Tinas adfærd. Jeg tolker, at Marianne oplever Tinas gråd, som en reaktion på, at hun ikke får sin vilje. Vi ser det, da hun ær Tina på kinden á la ”nåh, lille ven, det er synd for dig”. Som førnævnt bryder hun med de dialogiske principper ved at undlade at tage Tinas perspektiv og ved at kontekstualisere sin egen oplevelse af situationen over i Tina.

For det tredje lader hun Tina sidde med en oplevelse af ikke at blive forstået. Tina kommer således til at sidde meget alene med sit udtryk. Hun sender et budskab ud men oplever ikke, at det bliver modtaget. Altså bliver det ikke tillagt nogen betydning. Derfor prøver hun igen og igen og igen, hvorefter hun forsøger at bruge endnu et tegn kreativt.

I *Kampen om Anerkendelse* skriver Axel Honneth om en sort mand, som lever i et hvidt samfund i 50érnes USA, hvor raceadskillelsen er på sit højeste. Denne sorte mand bliver oversat af de hvide. De ser ham godt nok, det kan de ikke undgå, men de ser bevidst igennem ham og lader ham føle sig uidentificeret. Herved bliver han til ”ingen”.

Jeg tolker, at Tinas frustration i videoklippen bunder i, at hun føler sig oversat, fordi hendes kommunikative udtryk ikke anerkendes. Selv om hun har fysisk kontakt med Marianne, er der i begyndelsen af klippen ingen kommunikativ kontakt.

Sidst med ikke mindst bliver asymmetrien mellem Tina og hendes partner tydelig i måden, Tina kategoriserer på. Hun kategoriserer ting og oplevelser efter kropslige indtryk. Således får tegnet

¹⁴ Har hun fortalt mig

”løbebånd” relevans i forhold til at få ordnet fødder af en fodterapeut. Den maskine terapeuten benytter føles lige som at gå på et løbebånd.

Normalt seende ville kategorisere på en helt anden måde, idet vi typisk kategoriserer efter synsindtryk og funktioner. Derfor vil der altid være en asymmetri tilstede i samværet med en døvblindfødt, med mindre vi sætter os i deres sted, tager deres perspektiv og forsøger at finde frem til deres logik.

Men hvordan implementerer vi det dialogiske perspektiv i praksis for at imødegå asymmetrien i samværet med voksne døvblindfødte?

I forhold til Tina, som har brug for struktur i sin hverdag og brug for hjælp til at styre sine ritualer, går det ikke at slippe kontrollen og følge hendes udspil 100 %. Der vil opstå kaos, og Tina vil hurtigt falde tilbage i en affekt-tilstand med voldsom og udadrettet adfærd.

Når vi oversætter de dialogiske perspektiver til kommunikation med voksne døvblindfødte, er det heller ikke meningen, at vi skal slippe kontrollen. Dermed frasiger vi vores ansvar som partner for den døvblinde. I stedet skal vi udvælge os situationer og oplevelser, hvor vi kan følge den døvblindes initiativer. Vi skal gribe de udtryk, som kommer ”her og nu”, og i samspil med den døvblinde forhandle os frem til meningen med udtrykket.

Grundlæggende handler det om at tage deres perspektiv i interaktionen og reflektere over, hvordan det er at være døvblind i den kontekst, vi er i lige ”her og nu”. Hvilke kropslige indtryk - berøringer, lugte, temperaturer og bevægelser i rummet mv. - er der til stede ”her og nu”? Hvad kan sætte spor/aftryk, som kan komme til udtryk? Hvordan er konteksten ”her og nu” i forhold til tidligere erfaringer (mapping) hos den døvblinde, og hvordan er relationen mellem os?

At se den anden som en som os selv, uden at miste ”som-om” præg¹⁵ udfordrer vores pædagogiske praksis, fordi vi ofte kan forekomme så fastlåste i vores forforståelse.

”Vi er her for at hjælpe”, synger Koalabrødrene¹⁶, og det er vores rolle som partnere for døvblindfødte - at hjælpe - men jeg tror, vi hurtigt kan få syltet vores døvblinde ind i en gang omsorgsklammeri, fordi vi vil gøre det så godt. Som Marková skriver, handler det ikke bare om at dække de fysiske behov, men i høj grad at socialisere med de døvblindfødte og vise dem verden.

For at imødegå asymmetrien i kommunikationen er det også vigtigt at give den voksne døvblindfødte tid. Tid til pauser, tid til at percipere de indtryk de får, tid til refleksion og til at finde et udtryk. Foruden tid, skal vi tilpasse vores rytme, gentagelser og dynamik ind i kommunikationen, og vi skal huske at overraske. Vi skal gøre noget uventet for at fastholde opmærksomheden og interessen. Vi skal både give

¹⁵ jf. teoriafsnittet

¹⁶ Børne tv-program på TV2 Zulu

plads og være igangsættende, følge deres initiativer og introducere noget nyt samt være inspirerende at være sammen med.

At arbejde relationelt med de dialogiske principper fordrer i praksis, at vi ind imellem tør kaste os ud på dybt vand. Forstået på den måde, at nok kan vi ikke bunde, men vi ved, hvordan vi kommer ind på land. Vi skal være parate til at kigge kritisk på vores egen kommunikation og egen partnerrolle for at finde svage led og egne udviklingspotentialer. Ved brug af videoanalyse får vi mulighed for at trække os tilbage og sidde i ro og mag, måske sammen med en god kollega og opdage de små detaljer og kommunikative udtryk, som vi misser i ”her og nu” samværet. Videoanalysen åbner op for refleksioner over egen praksis, og lader man sine kollegaer kigge med, munder analysen måske ud i en diskussion om pædagogisk faglighed og refleksioner der kan overføres til ”her og nu”.

Perspektivering: at turde vores specialpædagogiske faglighed

At implementere de dialogiske principper i en organisation handler ikke kun om, hvordan vores tilgang er til de voksne døvblinde. Det handler i lige så høj grad om, hvordan vi organiserer vores arbejde, således at vi får tid til at lave videoanalyser, holde møde på tværs af faggrupperne og udveksle viden og erfaringer, uden at timerne går fra samværet med beboerne.

I feltet har projektdeltagerne fra casemodellen erfaret, at den nemmeste måde at videregive viden på var at tale om det, og vise hvad man mente, når man stod i ”her og nu” situationerne. Vidensdelingen foregik altså som en slags mesterlære. Her er det vigtigt, at kollegaer har en ydmyghed overfor hinandens kompetenceområder.

I et så specialiseret fagområde som vores er det utrolig vigtigt at turde sin specialpædagogiske faglighed. At man tør være stolt af sit fag og sin specialisering. På kurser og til seminarer rundt om i landet opdager vi gang på gang, hvor dygtige og kompetente vi er som partnere for døvblindfødte. Bringer vi den stolthed og viden med i vores daglige praksis, kan det give det løft, som indimellem er nødvendigt, for at man tør prøve endnu mere. At tilegne sig ny viden, og følge med i hvad der rører sig inden for feltet, åbner konstant op for refleksion over egen praksis. Refleksion, som er så vigtig, fordi vi skal være uhyggeligt bevidste om vores magt i forhold til de døvblindfødte voksne. Nok er vi ligeværdige, men vi er ikke ligestillede. De er afhængige af, at vi kvalificerer os som kompetente partnere for dem, således at de får de bedst mulige betingelser for at forstå og agere i omverdenen.

Bilag A: Denotativt videoanalyse skema af sekvensen; Tina får behandling af fodterapeut (Lis)

Tid	Lyd	Krop	Pegning og gestik	Konventionelle tegn	Mimik	Henvendelse til 2. person	Marianne
00.06 – 00.23		Sidder tilbagelænet, rokker med hovedet i rytme til maskinen			Afslappet	Holder hænder med Marianne	
KLIP							
00.23 – 00.24	Mm – lyd, klagende	Tilbagelænet			Rynker brynene	Hænder i bevægelse	
00.24 – 00.26	Mm – lyd, lidt skinger	Slipper Mariannes hænder og læner sig frem	Peger mod sin venstre hæl		Rynker brynene		Smiler
00.26 – 00.27	Mm – lyd intensiveres	Læner sig frem, vipper frem for at kunne nå	Peger mod sin venstre hæl		Sammenbidt ansigt	Til Lis	
00.27 – 00.28	Mm – lyd. Støn	Lænet helt forover	Banker let mod sin hæl med fingrespidserne v. hånd				Holder sin venstre hånd ved Tinas håndled h. hånd
00.28 – 00.30	Mere insisterende	Løfter venstre fod og bøjer knæet					
00.30 – 00.32		Vender håndfladen opad og mærker en creme flaske			Slapper af - åbent ansigt		Marianne fører Tinas hånd i retningen af cremen
00.32 – 00.34	Mm – mi – lyd, mere skinger	Rykker sig lidt tilbage	Afviser cremeflasken og peger mod sin hæl		Rynkede bryn		Marianne har sin hånd på Tinas lår, løfter sine øjenbryn og smiler ”ja”
00.34 – 00.37	Meget skinger	Løfter sit knæ og god	Banker insisterende på hælen og rækker ud efter Lis				
00.37 – 00.40	Mm - lyd, nede i halsen	Lægger sin fod på skamlen. Tager om Mariannes tommelfinger m. h. hånd	Peger mod hælen med v. hånd		Slapper af i ansigtet	Til Marianne	Kigger på Tina og tilbage mod Lis, ryster lidt på hovedet, smiler

Bilag A (fortsat):

Tid	Lyd	Krop	Pegning og gestik	Konventionelle tegn	Mimik	Henvendelse til 2. person	Marianne
00.40 – 00.43	Mm – lyd skifter til klynk	Trækker sig lidt tilbage i sofaen. Slipper Mariannes hånd og gnider sine øjne			Forvrænget		
00.43 – 00.45	Klynkende – grædende	Læner sig helt tilbage i sofaen, kører sin h. hånd bagom sit øre.			Forvrænget		Marianne holder om Tinas håndled. Ser på Lis
00.45 – 00.48	Nii – nii	Tilbagelænet i sofa. Løfter Mariannes hånd og køre den frem i en rund bevægelse			Viser tænder	Inddrager Marianne	Følger med i Tinas bevægelse – ser på Tina
00.48 – 00.49	Nii –nii grædende	Løfter hovedet op,	hånd op til øret med rullende bevægelser fremad m. strakt pegefinger		Slapper af i ansigtet		Marianne ser ikke Tina.
00.49 – 00.52	Grædende	Hovedet rokker i samme rytme som gråden	Kører rundt med hånden		Forvrænget		Marianne ser Tina
00.52 – 00.54	Nii – nii			Løbebånd	Sammenbidt	Stadig til Marianne	Ser på Lis. ”Den er hun godt nok meget glad for”
00.54 – 00.58	Intensiverende	Tager om Mariannes hånd med begge hænder			Kniber øjenhulerne sammen		Ikke fokus på Tina
00.58 – 01.00	Gråd aftagende	Sidder og rokker i rytme og leger m. Mariannes finger				Afventende	
01.00 – 01.04		Læner sig frem	Banker let på hælen med fingerspidserne		Let grimasse		Ser på Lis, smiler ”ja”
01.04 – 01.06	Knirkende – klynk –støn	Fremadlænet	Banker meget insisterende på hælen		Åbent ansigt		Nikker til Lis
01.06 – 01.09			Søger efter Lis			Til Lis	Løfter øjenbrynet, smiler

Bilag A (fortsat):

Tid	Lyd	Krop	Pegning og gestik	Konventionelle tegn	Mimik	Henvendelse til 2. person	Marianne
01.09 – 01.13	Græder	Læner sig tilbage i sofaen og tørre sine øjne			Forvrænget	Tager Mariannes hænder	
01.13 – 01.15	Græder	Tørre øjne					Vender sig mod Tina og ær hende på kinden. ”nå., ah, ha”
01.15 – 01.19	Gråd aftagende						
01.09 – 01.13	Græder	Læner sig tilbage i sofaen og tørre sine øjne			Forvrænget	Tager Mariannes hænder	
01.19 – 01.24	Nii – nii –lyd stigende	Hovedet rokker i rytme, følger Mariannes hænder			Forvrænget		Med tegn og gestik ”du vil gerne det der igen”
KLIP							
01.24 – 01.28	Klynkende, højt	Tager Mariannes hænder og rusker dem voldsomt			Sammenbidt	Til Marianne	Følger Tina
01.28 – 01.29	Niiih – niiih	Læner sig frem	Peger mod fødderne med begge hænder		Mere åbent	Til Lis	Følger Tina
01.29 – 01.32	N – ni – niih	Rytmask rokkende	Afviser Lis’ hænder				Ser på Lis, ryster på hovedet ”nej -
01.32 – 01.34	Klynkende	Løfter sin v. fod	Peger meget insisterende under hælen		Sammenknæbne øjne	Til Marianne	Det er altså den her” viser m. sin h. hånd mod sin egen hæl
01.34 – 01.38	Klynkende		Trækker Mariannes hånd fremad		Afventende		”det giver hun helt klart udtryk for” følger Tina, ser Lis
01.38 – 01.40	Pause – knirker lidt	Tørre sine øjne, lægger foden til rette på skamlen			Afslappet	Vender sig mod Marianne	Smøger sine ærmer op. Ser på Lis
01.40 – 01.43	Knirker lidt	Strækker sig frem og mærker på maskinen			Afslappet		Fører Tina hen til maskinen
01.43 – 01.46	Knirker mere insisterende	Læner sig tilbage	Peger på hælen		Åbent	Til Lis	”den skal bare på igen”

Bilag A (fortsat):

Tid	Lyd	Krop	Pegning og gestik	Konventionelle tegn	Mimik	Henvendelse til 2. person	Marianne
01.46 – 02.00.	Let knirkende	Tilbagelænet, tørre sine øjne			Afslappet		
02.00 – 02.04	Mm –lyd	Rokker hovedet rytmisk		Svømning, svømning, svømning	Let forvrænget	Til Marianne	Følger Tinas tegn
02.04 – 02.08		Rokker med hele kroppen, vrider i Mariannes fingre			Afslappet		
02.08 – 02.09		Læner sig frem og mærker maskinen			Åbent		Fører Tina frem til maskinen
02.09 – 02.24		Tilbagelænet, rokker hovedet let i rytme til maskinen			afslappet		

Litteraturliste:

Bøger:

Jacobsen, Karl H. (red) m.fl. (1992): *Forutsetninger for kommunikasjon med døvblindfødte*. Forlaget Nord-Press, Dronninglund.

Janssen, Marleen og Rødbroe, Inger: (2007) *Contact and social interaction* Bog 2 i bogserien: *Communication and congenital deafblindness*. Viataal, Holland

Kirkebæk, Birgit og Simonsen, Eva: Handikaphistoriske temaer. Kap. 3. I: Befring, E. og Tangen, R. (red.)(2004): *Spesialpedagogikk*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.

Linell, Per: (2001) *Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Volume 3. John Benjamins Publishing Co. Amsterdam / Philadelphia

Nafstad, Anne og Rødbroe, Inger (1999): *At skabe kommunikation med døvblindfødte*. Forlaget Nord-Press, Dronninglund

Rødbroe, Inger og Janssen, Marleen: (2007) *Medfødt Døvblindhed og de grundlæggende principper for intervention*. Bog 1 i bogserien: *Kommunikation og Medfødt Døvblindhed*, Materialecenteret, Aalborg, i samarbejde med Videnscenter for Døvblinde, Danmark og Viataal, Holland

Souriau, Jacques & Rødbroe, Inger red: (in print) *Meaning Making*. Bog 3 i bogserien: *Communication and congenital deafblindness*. Viataal, Holland.

Artikler:

Fogel, Alan m.fl: (2002) *The Dialogical Self in the First Two Years of Life. Embarking on a Journey of Discovery*. Theory & Psychology, Vol 12(2): 191-205. Sage Publications.

Larsen, Flemming Ask: (2004) *Om at forstå ting, der er vanskelige at forstå*. Døvblinde-Nyt. April nummeret. Videncenteret for Døvblindfødte. DK 8s.

Lorentzen, Per (2005): *Det dialogiske perspektivet*. I: Døvblinde - Nyt nr.2, 2005. 8s.

Marková, Ivana: (1995) *Asymmetry and intersubjectivity in dialogue involving non-speaking people*. I Red: Rönnberg, Jerker og Hjelmquist: *Communicative Disability: Compensation and Development*. Linköping University. 10s.

Marková, Ivana: (2006) *On “The inner Alter” in Dialog*. International Journal for Dialogical Science. Vol.1 No. 1, 125-147. 22s.

Rødbroe, Inger og Souriau, Jacques: (1999) *Udvikling af kommunikation med døvblindfødte*. VCDBF. McInnes, John M. red. Kap. 4 i *A Guide to Planning and Support for Individuals who are Deafblind*. University of Toronto Press. 24s.

Souriau, Jacques: (2002) *The theoretical framework of the conference – Keynote Speech*. CNUS-tekst nr. 3, www.nud.dk

Projekter:

Nesgaard, Inge-Merete og Simonsen, Inger red.: (2007) *Casemodellen – At skabe kommunikation med voksne mennesker med medfødt døvblindhed*. Projekt: *Tina*. Hæfte & DVD. Udgivet af Døvblindcentret, Region Nordjylland